

Out of Art – actuele outsider art/contemporary outsider art

Kyousei no Sato, Japan

“Art Brut is het verborgen gezicht van de hedendaagse kunst. Net als de achterkant van de maan, weliswaar zelden gezien, is het er altijd geweest”. Deze uitspraak van de Franse kunstcriticus en kenner van de Outsider Art, Laurent Danchin, kwam bij me op bij het -schrijven van ‘The place to be’ van dit nummer: Kyousei no Sato, Kurogawa INN museum for contemporary art. Verscholen in een bergdorpje op het Japanse eiland Kyushu was het afgelopen zomer voor drie maanden mijn thuis. Zo leerde ik het van binnenuit kennen als een schitterende ster aan een zich ontluikende sterrenhemel van expositieplekken voor Art Brut in het Japanse culturele universum.

Alsof ik in een spaceshuttle was gestapt en geland op een andere planeet; zo voelde het vijftien jaar geleden tijdens mijn allereerste bezoek aan dit land. Op uitnodiging van de Japanse organisatie Able Art sprak ik op een internationaal congres over Art Brut, een toentertijd nog relatief nieuw begrip aan deze kant van de aardbol. Niet alleen voor hen, maar ook voor mij opende zich een geheel nieuwe wereld.

Ik bezocht diverse ateliers en werkplaatsen, veelal verscholen buiten het alledaagse leven. Nu anderhalf decennium later, tref ik een compleet vernieuwd landschap aan met vele musea en galleries, gespecialiseerd in deze eigenzinnige kunst. Art Brut blijkt zich hier op vruchtbare bodem te bevinden. Met een omvangrijke expositie van meer dan -honderd werken van kunstenaars uit het Nederlandse -collectief Herenplaats, had Kyousei no Sato vijftien jaar terug al oog voor dit fenomeen en het stond daarmee aan de wieg van deze positieve ontwikkelingen.

Een nieuwe wereld onthuld

Vergelijkbaar met de geschiedenis van Art Brut in de westerse wereld (denk aan Adolf Wölfli's psychiater Walter Morgenthaler uit Zwitserland, de Duitse Hans Prinzhorn van de gelijk-namige collectie in Heidelberg of Leo Navratil van de Gugging kunstenaars uit Oostenrijk) was het ook in Japan de ---zorg-wereld die als eerste de buitengewone kwaliteit van getalenteerde patiënten ontdekte, collectioneerde en faciliteerde. En net als in Europa waren het ook hier de avant-gardistische kunstenaars bij wie het werk niet onopgemerkt bleef. In het Japanse museumlandschap heeft dit vanaf het begin van het nieuwe millennium geleid tot een compleet nieuwe speelweide en wel vanuit twee wegen: een emancipatorische golf in de zorg (zoals het No-Ma Museum in Omi-Hachiman en het Mizunoki Museum in Kameoka) en belangstelling vanuit de kunstwereld (zoals Kyousei no Sato).

In Europa heeft de bekendheid van Art Brut uit Japan vrij recent een enorme vlucht genomen, met name door de succesvolle exposities ‘Japon’ in Collection de l'Art Brut in Lausanne in 2008 en ‘Art Brut Japonais’ in Halle Saint Pierre in Parijs in 2010. Deze tweede presentatie toonde zo'n 800 werken van 63 kunstenaars en werd door maar liefst 120.000 mensen bezocht. In ons eigen land was er reeds in 2000 een expositie van Japanse kunstenaars te zien in Galerie Atelier Herenplaats in Rotterdam in het kader van 400 jaar handelsbetrekkingen tussen Nederland en Japan met tweedimensionaal werk van de Suzukake workshop (Hyogo prefectuur) en keramiek van Shigaraki-Homes (Shiga prefectuur). In navolging van de expositie in Halle Saint Pierre maakte museum Het Dolhuys in Haarlem in 2012 de tentoonstelling ‘Verborgen schoonheid uit Japan’ en opende aan het begin van dit jaar het -kersverse Outsider Art Museum in Amsterdam de deuren voor haar eerste expositie met werk van veelal Japanse -kunstenaars.

Kyousei no Sato, schitterende sterren verenigd

Haar tijd ver vooruit, exposeert het Kyousei no Sato, Kurogawa INN museum al sinds haar oprichting met grote regelmaat Art Brut kunstenaars. Rond het millennium is het museum van start gegaan, na het winnen van een landelijke prijsvraag met betrekking tot het nieuw leven inblazen van de leegstaande basisschool van Kurogawa, een kleine agrarische gemeenschap op zo'n anderhalf uur rijden van de prefectuurhoofdstad Fukuoka. Etsuko Oto, algemeen directeur en oprichter van het eerste uur, woonde als kind tegenover het schoolgebouw en heeft er ook zelf nog in de banken gezeten. Her en der herinnert de inrichting van het museum aan dit verleden: de klassieke bel met klepel aan de voordeur, schoolbankjes fungeren als bijzettafeltjes en het krijtbord is de menukaart van het restaurant. Verder oogt het museum zeer Japans met de traditionele, rechthoekige raampjes, die in het tyfoonseizoen regelmatig een klepperconcert geven, en wissel je bij binnenkomst je schoenen in voor groene of blauwe slippertjes.

Het avontuur begint al na het verlaten van de autosnelweg, als je de bebouwing van het levendige stadje Amagi-

city -achter je laat. De weg kruipt kronkelend omhoog de bergen in, waar icho en sugi, de Japanse gingko- en cederboom, je in veelvoud welkom heten en de gigantische pluimen aan de bamboetakken je vriendelijk toewuiven. Het urbane leven verruild voor het agrarische, wordt Kurogawa omringd door rijstvelden waar de veel bezongen rode 'akatombo' libelles veeltalliger zijn dan de inwoners. Een café is er niet, zelfs geen supermarkt. Er komt helemaal geen openbaar vervoer, trein noch bus. Om er zonder eigen vervoer te komen, staat er bij de meest dichtbij zijnde bushalte, twintig minuten -rijden verderop, een taxi voor je klaar met een allervriendelijkste chauffeur die je alles over de omgeving vertellen kan, mits je zijn platte Japanse accent verstaat.

Het is juist deze totaalbeleving die Kyousei no Sato haar gasten wil meegeven, een plek waar natuur en kunst samenkomen, een eiland van rust en spiritualiteit in het vaak jachtige Japanse bestaan. Het is dan ook niet voor niets dat in het restaurant aan het einde van de expositiezalen voor iedere bezoeker een drankje klaar staat, veelal vergezeld door een persoonlijke ontmoeting met Etsuko Oto of de artistiek directeur Kazu Yanagi. Samen vormen ze de drijvende kracht van het museum dat zonder overheidsteun self supporting is met inkomsten uit entreegelden, het restaurant, de verkoop van werk, een aanbod aan workshops voor schoolkinderen en het organiseren van evenementen voor de lokale bevolking. Daarnaast zijn beiden ook nog zelf artistiek actief: Kazu Yanagi is beeldend kunstenaar, realiseerde grootschalige keramiekprojecten voor het bedrijfsleven en is net terug van een tour in Spanje als live-painter. Etsuko Oto is modeontwerper, heeft modeshows over heel het land en twee winkels in Amagi-city. Ze gaven het museum de naam Kyousei no Sato ofwel 'schitterende sterren verenigd', wat hun missie uitdrukt om iedereen zijn eigen fonkelende ster te laten -ontdekken en te laten stralen. Daarbij maken ze geen onderscheid in afkomst of achtergrond, noch van bezoekers, noch van exposanten.

Voorjaar en najaar

Het Museum voor hedendaagse kunst Kyousei no Sato is het beste te bezoeken in het voor- of najaar, daar het museum 's winters uitsluitend voor groepen geopend is en 's zomers de temperaturen door het ontbreken van een airconditioning-systeem zo ver oplopen dat je je in een 24-uurs-sauna waant. Daarbij geeft 's zomers het regenseizoen zo'n hoge luchtvochtigheid dat wasgoed zelfs binnenshuis niet drogen wil en chocoladerepen spontaan smelten.

Het museum bestaat uit drie gebouwen. Het voorste bevat de museumzalen, verdeeld over twee etages met als ader een door traditionele schuiframen geaccentueerde, langgerekte gang, die ook als expositieruimte fungeert en bomvol werken staat. De originele blauwbetegelde wasbakken zijn behouden gebleven en dienen als sokkel of vitrinekast. Een sluisdeur geeft toegang tot een tweede gebouw met de museumwinkel, een slaapzaal voor groepen, voorzien van een prachtige -tatami-vloer, (traditionele matten van rijststro) en een -restaurant met een groot podium, waar regelmatig concerten worden gegeven. Een derde, kleiner bijgebouw huisvest een gastenverblijf voor individuele bezoekers en het atelier van Kazu Yanagi. Tot slot is er op het dak van de school een groot terras met een schitterend uitzicht over de omringende velden en bergen.

Hedendaagse kunstcollectie

Het museum huisvest een zeer uiteenlopende collectie. Voor het overgrote deel gaat het om beeldende kunst, maar er is ook een zaal gewijd aan de lokale geschiedenis, een zaal met antieke grammofoons, waarvan vele meer dan honderd jaar oud zijn en nog steeds functioneren, en een boeiende insecten-collectie met reusachtige vlinders en afschrikwekkende Japanse wespen die met een omvang van 4 centimeter de grootste ter wereld zijn. De beeldende kunst richt zich op hedendaagse kunst uit zowel binnen- als buitenland, met als meest bekende namen de Californische kunstenaar James Turrell (1943) en Matt Groening (1954), de cartoonist en bedenker van The Simpsons. Het overgrote deel van de exposanten is persoonlijk bevriend met de museumstaf. Via dit omvangrijke netwerk is 15 jaar geleden ook het contact met Galerie Atelier Herenplaats ontstaan en met meer dan honderd werken in depot, is Kyousei no Sato heden ten dage Heren-plaats' grootste vertegenwoordiger in Azië.

Atelier Bravo

Naast een vaste opstelling zijn er jaarlijks wisseltentoonstellingen van allerhande aard: van fotografie tot performance kunst, met een bijzondere interesse in Art Brut. Zo is er momenteel werk te zien van Atelier Bravo uit Fukuoka. Dit collectief van zo'n dertien kunstenaars met een verstandelijke beperking is rond het millennium naar Europees voorbeeld opgericht door een kunstminnende tandarts. Hier worden zowel individuele als groepswerken gemaakt. Inmiddels -hebben de kunstenaars bekendheid gekregen in binnen- en buitenland met onder andere grote muurschilderingen in hun eigen stad en in New York, en in 2015 met een groeps-expositie in Parijs. Voor Kyousei no Sato werkten ze mee aan het vervaardigen van een groot houten reliëf in het restaurant, dat achter het podium

een kleurrijke eyecatcher is.

Shin Yahiro

Als rode draad vind je verspreid door het hele museum houtsculpturen en keramische objecten van een en dezelfde maker, de vijfenveertigjarige Japanse kunstenaar Shin Yahiro (1971). Zo goed als vanaf de start van het museum is hij een vaste waarde. Voor elk nieuw werk dat hij maakt, is Kyousei no Sato een thuis.

Als zoon van een docent 'moraal en gezond verstand' aan de middelbare school, ontdekte hij als kind al dat zijn ideeën anders waren dan die van de volwassenen om hem heen. Daaraan wilde hij graag uiting geven, al wist hij toen nog niet hoe. Hij ziet zichzelf als een intuïtief persoon, maar heeft tevens aangevoeld dat dit samen zou moeten gaan met een theoretische basis. Daarom koos hij aan de Musashino Art University (in de prefectuur Tokyo) niet voor het leren van technieken, maar voor het studeren van de theorie en de psychologie van het ontwerpen. In de loop der jaren, en niet op de laatste plaats door persoonlijke ervaringen, is hij zich meer en meer gaan realiseren hoe alles met elkaar verbonden is, hoe verleden, heden en toekomst elkaar beïnvloeden en het zichtbare en het onzichtbare één zijn. Al zijn werken hebben een diepere betekenis en vormen een spiritueel -verhaal waarin dit tot uitdrukking komt.

Het vervaardigen van zijn werken is een voordurende dans van het samenspel tussen concept, beeld en techniek. Yahiro hakt zijn houtsculpturen uit op elkaar gestapelde en verlijmd panelen. Losse onderdelen worden vastgezet met grote schroeven en moeren die net zozeer onderdeel worden van het beeld als de intuïtieve schilderijen. Her en der fladderen teksten die een suggestie geven van zijn gedachten in zowel Japans, als westers schrift. Aanvankelijk was zijn werk rauw en ongepolijst, maar de laatste jaren is de huid van het hout belangrijker geworden als canvas voor zijn gedetailleerde patronen en kleurschakeringen. Hij schuurt alles glad. In al zijn werken is de dualiteit der dingen zichtbaar en in balans gebracht. Daarin schuwt hij ook de seksuele tegenstelling niet en krijgen geslachtskenmerken als fallussen en vulva's een prominente rol, iets wat voor menig bezoeker zichtbaar tot een openbaring lijkt te leiden.

Inmiddels heeft de 'spaceshuttle' me weer veilig thuis gebracht in Hollandse haven en beleef ik de waarheid van Yahiro's levenstheorie, daar de hartelijkheid die ik in Kyousei no Sato ervaren heb, me ook hier op deze plaats en in deze tijd nog steeds verwarmt. Met een hete zomer slechts als herinnering, zijn hier de dagen kort en de nachten lang: een uitgelezen kans voor het bewonderen van de overvloed aan schitterende glinsteringen aan de eeuwige sterrenhemel.

Tekst: Yvonne Beelen

Yvonne Beelen is beeldend kunstenaar, conceptontwerper en theatermaker. Deze zomer verbleef ze voor een Artist in Residency in Kyousei no Sato, waar haar werk tot maart 2017 te zien is in een solo-expositie. Sinds begin jaren '90 verdiept ze zich in Art Brut. Ze was veertien jaar stafmedewerker bij Galerie Atelier Herenplaats en acht jaar bestuurslid van de Nederlandse museumcollectie De Stadshof.

Musea in Japan

Het museale landschap in Japan is afgelopen anderhalf decennium een compleet nieuwe speelweide rijker geworden. Hieronder, naast het Kurogawa INN museum, een selectie van musea die de moeite waard zijn om te bezoeken.

Kyousei no Sato, Kurogawa INN museum
838-0072 1546-1 Kurogawa Asakura-shi,
Fukuoka Prefectuur
Tel: +81 94 629 0590
Geopend: 11.00 - 17.00 uur
(gesloten op maandag en dinsdag)
Japanse website:
kyouseinosato.jimdo.com

Mizunoki Art Museum
18 Kitamachi, Kameoka City,
Kyoto Prefectuur

Tel: +81 771 20 1888
Geopend: 10.00 - 18.00 uur
(gesloten op maandag en dinsdag)
Japanse website:
mizunoki-museum.org

Borderless Art Museum NO-MA
16 Nagahara-cho Kami, -Omi-Hachiman-shi,
Shiga Prefectuur
Tel: +81 748 36 5018
Geopend: 11.00 - 17.00 uur
(gesloten op maandag)
Engelse website:
no-ma.jp/english/-information.html

Tomonotsu Museum
271-1 Tomocho-tomo, Fukuyama City,
Hiroshima Prefectuur
Tel: +81 84 970 5380
Geopend: 10.00 - 17.00 uur
(gesloten op maandag)
Japanse website: abtm.jp

